

Cenab-ı Hakk'ın canlı mahlukata bastığı hayat hâteminin

Üçüncü Lem'a

Cenab-ı Hakk'ın canlı mahlukata bastığı hayat hâteminin gayr-ı mütenahî nakış ve keyfiyetlerinden bir numuneyi göstereceğiz. Şöyle ki:

Nasıl ki suyun katrelerinden, şişenin parçalarından tut, seyyar yıldızlara kadar şeffaf veya şeffaf gibi her şeyde şemsin cilvelerinden şemse mahsus bir turra, bir cilve bulunur. Kezalik Şems-i Ezelî'nin de bütün canlı mahlukatta "ihya ve nefh-i hayat" cihetiyle bir tecelli-i ehadiyeti vardır ki bütün esbab iktidar ve ihtiyar sahibi oldukları farz edilse dahi o sikkenin ne mislini ve ne taklidini, ne münferiden ve ne müctemian yapmaktan âcizdirler.

Buna binaen şeffaf şeylerde görünen o timsaller şemsin timsali olup şemsten o şeffaf şeylere in'ikas etmiş olduklarına hükmedilmediği takdirde, o sayısız katrelerde ve zerrelerde her birisinde hakiki bir şemsin maddesiyle mevcut bulunduğuna hükmetmek lâzım gelir.

Kezalik Şems-i Ezelî'nin şuâlar menzilesinde olan tecelli-i esmasının nokta-i merkeziyesi olan hayat, Şems-i Ezelî'ye isnad edilmediği takdirde, bir sineğe, bir çiçeğe varıncaya kadar her bir zîhayatta nihayetsiz bir kudret, muhit bir ilim, mutlak bir irade gibi Vâcibü'l-vücut'dan maada hiçbir şeyde vücudu mümkün olmayan sair sıfatların mevcut olmasına cahilane, ahmakane, gülünç bir bâtil hüküm lâzım gelir. Ve aynı zamanda, şu bâtil hüküm ile her bir zerreye ve her bir sebebe bir uluhiyet-i mutlakayı isnad etmekle sayısız şerikleri ispat etmek mecburiyeti hasıl olur.

Maahâzâ tohum olacak bir habbe veya bir çekirdekteki garib, acib, muntazam vaziyete bakınız ki o habbe, tohumu olacak cismin bütün eczasıyla münasebettar olduğu gibi neviyle yani ebna-yı cinsiyle de ve bütün mevcudat ile de münasebetleri vardır. Ve onlara karşı o münasebetleri nisbetinde vazifeleri vardır.

Eğer o tohumcuk habbenin Kâdir-i Mutlak'tan nisbeti kesilip kendi nefsine isnad edilirse yani kendi kendine olmuştur denilirse her bir tohumda, her şeyi görecek bir gözün ve her şeye muhit bir ilmin bulunmasını itikad etmek lâzım gelir. Bu ise sâbık temsilde her bir şeffaf zerrede hakiki bir şemsin vücudunu iddia etmek gibi gülünç bir hamakattir.